

Oponentský posudok
na dizertačnú prácu Mgr. Bc. Igora BARILIKA, MSc.
„Prostredie ako determinant páchania trestnej činnosti“
(224 strán)

Kriminalita ako nanajvýš nežiaduci sociálny fenomén púta už dlhodobo pozornosť širokej laickej verejnosti, ale nemenej aj verejnosti odbornej. Komponenty jej nadštandardne rôznorodnej štruktúry sú predmetom zvýšeného záujmu predstaviteľov mnohých vedných odborov, najmä kriminológie, trestného práva, sociológie, vied pedagogických, psychologických, bezpečnostných a ďalších. Napriek tomu, že rozmanitým komponentom a stránkam kriminality sú každoročne venované nespočetné teoretické štúdie, výskumné projekty či vedecko-teoretické podujatia, naďalej ostáva množstvo meritórných a naliehavých otázok, ktoré doposiaľ uspokojivo zodpovedané neboli. Jednou z nich je nesporne aj otázka, či a v akej miere, alebo ako vplýva na páchanie trestnej činnosti prostredie (ako determinant). Tému dizertačnej práce teda považujem za nanajvýš aktuálnu.

Ciele práce sú primerané doktorskej dizertácii, sú reálne a súčasne odborne náročné. Autor je (ako účel) vymedzuje na str. 215), kde uvádza, že „Účelom práce je komplexne predstaviť české a slovenské kriminologické a právnické obci historické pozadie, vývoj a súčasné verze základných teórií environmentálnej kriminológie, akož i jejich implikácie a využití pri analýze a prevencii kriminality.“ Cieľ je zvolený v súlade s meritórnym problémom dizertačnej práce. Ocenenie si nesporne zaslúži aj samotná formulácia cieľa (účelu) dizertačnej práce, osobitne skutočnosť, že nemajú výhradne teoretickú a metodologickú („akademickú“) povahu a zohľadňujú aj potreby reálnej praxe. Tieto ciele autor dizertačnej práce splnil.

Metodika vypracovania dizertácie plne korešponduje s povahou skúmaného problému aj so zvolenými cieľmi. Autor kvalifikovane využíva zodpovedajúce metodologické inštrumentárium, konkrétne vhodné formy explanácií, korektné interpretácie empirických dát, všeobecné metódy vedeckej práce (analýza, komparácia a pod.) a špeciálne metódy (osobitne metódu mapovanie kriminality, geografického profilovania a pod.). Pre dizertáciu ako celok je charakteristické dôsledné rešpektovanie základných štandardov vedeckej práce.

Nadštandardné znalosti problémov vchádzajúcich do témy dizertácie autor preukazuje aj účelne volenou štruktúrou oponovanej práce. Štruktúra dizertačnej práce je prehľadná, zodpovedá jej názvu, korešponduje s jej cieľom („účelom“) a vecnou povahou témy. Autor v

deviatich konzistentných kapitolách postupne rozoberá teoretické problémy témy, následne podrobne opisuje metodologické inštrumentárium, ktoré využíval pri uskutočnenom výskume a na záver pojednáva o praktických implikáciách environmentálnej kriminológie.

Názov prvej kapitoly „Úvod do environmentálnej kriminológie“ plne zodpovedá jeho obsahu. Autor opisuje štruktúru zločinu a jeho štandardne uvádzané zložky (trestný čin, páchatel' a obeť) rozširuje o ďalšiu a síce priestor a čas. Práve túto zložku považuje za dominantný fenomén, tvoriaci predmet skúmania environmentálnej kriminológie. V nasledujúcich častiach kapitoly sú kriticky prehodnocované predchádzajúce prístupy ku skúmaniu kriminality (jej štatistické skúmanie, prístupy Chicagskej školy) a následne autor prezentuje moderné teórie environmentálnej kriminológie, jej praktické implikácie a ohlasy v českom prostredí. Osobitná podkapitola (1.5. Veda o zločinoch) je venovaná konštituujúcej sa vede o zločinoch ako „... obecné viedě o kriminalitě a jejich pachatelích ...“, ako „... samostatné disciplině vedle kriminologie ...“. Ak tento vedný útvar charakterizuje jeho „... multidisciplinárna povaha ...“ (str. 18), potom podľa môjho názoru ide skôr o „náuku o zločinoch“ (ktorá môže byť multidisciplinárna) a nie o „vedu o zločinoch“. Je otázne, či sa predmet skúmania tejto „vedy o zločinoch“ až príliš neprekrýva s predmetom skúmania iných odborov vedy, či má dostatočne precizovanú terminológiu, metodologické nástroje na skúmanie zločinu, uspokojivú teóriu a či napĺňa aj ďalšie náležitosti vedného odboru. Autor uvádza, že úlohou vedy o zločine je „... exaktnejší uchopení problému kriminality ...“ (str. 18), avšak bez bližšieho objasnenia, aký význam pripisuje pojmu „exaktnosť“. Na exaktnosť sú kladené nerovnaké požiadavky vo vedách prírodných a technických na strane jednej a vo vedách spoločenských na strane druhej.

Funkčne je začlenená nasledujúca kapitola, venovaná jednej z najvýznamnejších kriminologických škôl, Chicagskej škole, ktorej základné princípy bezprostredne korešponujú s témou dizertačnej práce. Za vhodnú považujem aj voľbu teórií a reprezentatívnych predstaviteľov tejto školy (E. W. Burgess, R. E. Park, C. R. Shaw, H. McKay a i.). Názorné a presvedčivé sú aj ilustrácie praktických implikácií Chicagskej školy.

Tretia kapitola (3. Racionalita v páchaní kriminality, str. 41-76) kriticky prehodnocuje teóriu racionálnej voľby, poukazuje nakoľko je alebo nie je páchanie trestnej činnosti determinované vonkajším prostredím. Teória racionálnej voľby v kriminológii je obvykle spájaná s tzv. klasickou kriminológiou, ktorej zakladatelia (R. Garofalo, C. Lomroso) vplyv prostredia na páchanie trestnej činnosti nedoceňovali a niektorí až explicitne odmietali. Autor v tejto kapitole jednak poukazuje na časté zjednodušujúce interpretácie názorov zakladateľov

klasickej kriminológie, ale najmä kvalifikovane rozoberá „oživené koncepcie“ (str. 56) racionálnej voľby, ktorým venuje osobitnú pasáž (3.4. Vytvoření a další rozvoj moderní teorie racionální volby“ (str. 60-70). Kapitola sa v závere zaoberá „situačnými vyvolávačmi kriminality“, ich klasifikáciou, typologizáciou jej páchatel'ov, pričom zodpovedajúcu pozornosť venuje aktivitám v prospech situačnej prevencie.

Štvrtá kapitola (4. Kriminalita v kontexte rutinných aktivít, str. 77–94) je venovaná „rutinným aktivitám“, problematike, ktorá je v bežne dostupnej domácej literatúre spomínaná len sporadicky, pričom práve ich vplyv na vývoj kriminality je prinajmenšom nápadný. Osobitne podnetné sú autorove úvahy o systémovej integrácii spomenutých poznatkov o rutinných aktivitách s ďalšími teóriami. Nasledujúca pasáž „4.3. *Kriminologie každodenního života*“ (str. 88 – 94) prehľadne inventarizuje značne rozšírené (aj medzi odbornou verejnosťou) mýty o kriminalite, ktoré môžu implikovať prijímanie neprimeraných aktivít vo vzťahu ku kontrole kriminality.

Piata kapitola, uzatvárajúca teoretickú časť dizertačnej práce, zdôvodňuje obrat pozornosti časti kriminológov od páchatel'ov ku skúmaniu samotnej kriminálnej udalosti a jej zodpovedajúcim parametrom. Predkladaný geografický model sa pritom neobmedzuje len na „Eukleidovskú metriku“ (časopriestor), ale zavádza ďalšie rozmery (ekonomické, politické, vedomostné a pod.). Takto ponímaný priestorový model je pomerne podrobne konkretizovaný v deviatich typoch prípadov hľadanie cieľov páchatel'mi v urbánnom priestore. Tieto typy sú pomerne detailne opísané a znázornené grafmi na str. 97 – 106. Kapitulu uzatvára osobitná podkapitola venovaná „teórii vzorcov“, v ktorej autor kvalifikovane objasňuje jej zásady a používaný terminologický aparát.

Šiesta kapitola ponúka osobitý prístup ku skúmaniu kriminality, ktorý spočíva v sledovaní priestorových a časových pravidelností výskytov kriminality a ich zaznamenávaní do špeciálnych máp. Po stručnom historickom exkurze je kriticky prehodnotená etapa prácneho „manuálneho“ mapovania kriminality, ktorej výsledky nezodpovedali vynaloženému úsiliu. Autor správne uvádza, že mapovanie kriminality sa dostáva opätovne do popredia až s masívnejším využívaním výpočtovej techniky, ktorá umožňuje takmer v reálnom čase identifikovať miesta s nadštandardným výskytom kriminality (tzv. horúce body). Následne sú korektne opísané vysoko sofistikované geoinformačné systémy a ich praktické využitie pri analýze kriminality na území h. m. Prahy. Vysokú informatívnu hodnotu má aj záver šiestej kapitoly, venovaný „geografickému profilovaniu“, ktorého účel autor vidí v „... zjištění místa obydlí neznámého pachatele ...“. Aj na tomto mieste autor

funkčne dopĺňa prezentovaný text prehľadnými schémami. Autor správne poznamenáva, že metóda geografického profilovania má aj svoje obmedzenia, napriek tomu ju však považuje za perspektívny nástroj vyšetrovania najzávažnejších trestných činov.

V siedmej a ôsmej kapitole autor zaujíma korektne zdôvodňované stanoviská k jednej zo základných kriminologických tém, k preventívnej stránke kontroly kriminality. Pôvodnosť oponovanej dizertačnej práce nesporne zvyšujú pasáže venované preventívnym aktivitám orientovaným na dizajn (či už urbanistický, produktový alebo iný). Rozptýlené názory na miesto dizajnu v prevencii kriminality sú v práci systémovo integrované do konzistentných celkov. Inšpiratívny je nesporne opísaný „Newmanov model hájitel'ného priestoru“ ako aj model CPTED, avšak s prihliadaním na možnosti ich prenositeľnosti do odlišných prostredí. Ocenenie si nesporne zaslúžia aj predkladané úvahy o preventívnej efektívnosti dizajnu produktov. V kapitole venovanej situačnej prevencii je jednak kriticky prehodnocovaná tzv. „dispozičná teória“, ktorá jednak nedoceňuje rozdiely v druhoch trestných činov, ale najmä vychádza z mylného predpokladu, že kriminálne disponovaná je len nepatrná časť celkovej populácie. Uvedené nedostatky minimalizuje obrat k analýze kriminálnej situácie, konkrétne posilňovaniu opatrení znižujúcich fyzické príležitosti k páchaniu kriminality, alebo naopak k zvyšovaniu šancí na zneškodnenie páchatel'a. Princípy takto ponímanej situačnej prevencie, ako aj jej prednosti a úskalia sú na veľmi dobrej odbornej úrovni prezentované v osobitných podkapitolách.

Posledná kapitola je v súlade so zvolenou štruktúrou dizertácie (od jej časti teoretickej cez časť analytickú k časti praktickej) venovaná praktickej problematike, konkrétne miestu polície v kontrole (osobitne ale v prevencii) kriminality. V úvodnej podkapitole autor stručne opisuje genézu profesionálnej policajnej činnosti a poukazuje na jej nedostatky, ktorých kritické prehodnotenie a prekonanie otvára cestu k novo fungujúcej polícii. Predkladaná „Nová policajná stratégia orientovaná na problémy“ kladie dôraz na identifikáciu, analýzu a riešenie problémov. V nasledujúcej časti sú v koncentrovanej forme konkretizované základné piliere policajnej činnosti zameranej na problémy. Podkapitoly (9.3. a 9.4.) opisujúce modely využívané pri problémovo orientovanej policajnej činnosti nesporne posilnili presvedčivosť názorov na praktickú efektívnosť novej stratégie. Autor v závere kapitoly realisticky hodnotí úspešnosť už prakticky realizovaných projektov, ale naznačuje aj možné problémy, ktoré sa môžu vyskytovať pri zavádzaní problémovo orientovanej policajnej činnosti v tradičnom policajnom prostredí.

Ocenenie si nesporne zaslúži aj „Použitá literatúra“ (str. 202-214), ktorej zoznam je jednak rozsiahly ale osobitne reprezentatívny. Inventarizuje najnovšie knižné, časopisecké, dokumentačné (aj internetové) pramene s bohatým zastúpením domácich, ale najmä zahraničných zdrojov. Autor dizertácie pracuje s použitými prameňmi tvorivo, korektné sú citácie vrátane ich formálnej úpravy.

Celá práca je napísaná kultivovaným jazykom vedy, myšlienky sú formulované presne, jednoznačne, určite, zrozumiteľne a na čitateľa pôsobia presvedčivo. Rovnako pozitívne hodnotím aj formálnu úpravu práce. Názornosť textových častí dizertácie posilňuje aj vhodné začlenenie prehľadných schém.

Doktorská dizertačná práca Mgr. Bc. Igora Barilika, MSc. jednak rozširuje a spresňuje existujúce, ale najmä prináša pôvodné poznatky o vplyvu prostredia na stav, štruktúru a dynamiku kriminality, jej prevenciu a poskytuje odôvodnené odporúčania využiteľné v praxi.

Z á v e r:

Mgr. Bc. Igor BARILIK, MSc. vo svojej dizertačnej práci preukázal rozsiahle odborné znalosti riešenej témy, schopnosť kvalifikovane pracovať s vedeckou literatúrou ako aj spôsobilosť kreovať pre vedu nové, originálne poznatky. Taktiež preukázal schopnosti navrhovať odôvodnené a realistické odporúčania pre prax.

Dizertačná práca jej obsahom, metodikou vypracovania ako aj formou spĺňa požiadavku § 47, ods. 4 Zákona o vysokých školách č. 48/2013 Zb., teda menovaný preukázal „... schopnosť a pripravenosť k samostatnej činnosti v oblasti výskumu ...“, prináša nové poznatky získané vlastným výskumom.

Prácu odporúčam k obhajobe pred príslušnou komisiou pre obhajoby dizertačných prác.

Bratislava, 22.10.2014

prof. PhDr. Květoň Holc, DrSc.
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola
Bratislava